

PESTSZENTLŐRINC VÁROSKÖZPONT REHABILITÁCIÓJA ÉRTÉKMEGŐRZÉS ÉS FUNKCIÓBŐVÍTÉS – A RERRICH HAGYATÉK REKONSTRUKCIÓS TERVE ÉS AZ EGYKORI BÁNYATERÜLET UTÓHASZNOSÍTÁSI KONCEPCIÓJA¹

THE REHABILITATION OF PESTSZENTLŐRINC CITY CENTER HERITAGE PRESERVATION AND FUNCTIONAL EXPANSION; THE RECONSTRUCTION PLAN OF THE RERRICH LEGACY AND THE POST-UTILIZATION CONCEPT OF THE FORMER MINING SITE¹

SZERZŐ/BY:
SZABÓ GYÖNGYVÉR

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

ELŐZMÉNYEK, A TERVEZÉSI TERÜLET BEMUTATÁSA

A diplomadolgozat témájául választott terület Budapest XVIII. kerületének, Pestszentlőrincnek átalakulóban levő, új központja, amely közvetlenül kapcsolódik az Üllői úthoz. A főváros délkeleti feltáró útvonala egyben a kerület hagyományos lineáris központja, 'főutcája' is. A városközpont több, területileg is jól elkülönülő egységből épül fel, melyek eltérő beépítési karakterük, hasznosításuk és városszerkezeti

ANTECEDENTS AND INTRODUCTION TO THE DESIGN AREA

The area selected as the topic of the thesis is the currently changing new city centre of Pestszentlőrinc, the 18th District of Budapest, which centre is directly connected to Üllői Road. Thus the road functioning as the southeastern gate of the capital serves as the traditional linear centre, the "high street" of the district itself as well. The city centre consists of several units territorially standing apart from each

¹ Szabó Gyöngyvér: Pestszentlőrinc városközpont közparkjainak rehabilitációs szabadtérépítészeti terve, Diplomaterv, 2010, Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Kert- és Szabadtértervezési Tanszék

¹ Gyöngyvér Szabó: The rehabilitation and open-space-design plan of the public parks of Pestszentlőrinc City Centre (Pestszentlőrinc városközpont közparkjainak rehabilitációs szabadtérépítészeti terve), Thesis 2010, Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture, Department of Garden and Open Space Design

funkciójuk révén sajátos zöldfelületi jelleggel rendelkeznek (1. ábra). A városközpont területére mindeddig nem készült olyan átfogó, kellően részletes műszaki tartalommal is bíró fejlesztési koncepció és javaslat, amelyet nem beruházói vagy ingatlanfejlesztői érdek vezérelt volna. A városközpont területét több, egymásra nem konzekvensen épülő szabályozási és akcióterületi terv fedi le.²

A munka két, jelentős zöldfelületi egységet kíván kezelni: a városközponti terület dél-nyugati részén fekvő, mintegy 3,4 ha-on elterülő közparkot, a Kossuth teret, valamint az egykori Szentlőrinci Agyagbánya és Téglagyár helyén nagyrészt beépítetlenül maradt, heterogén felhasználású, 14 ha-os területet (2. ábra). A Kossuth tér mára patinás közparkká érett; északi része Rerrich Béla³ tervei alapján épült 1931 tavaszán. A II. Világháború során elszenvedett károkat kihelyezve, kivételesen szép faállományának és köztéri szobrászművészeti alkotásainak köszönhetően a tér mára a

kerület egyik markáns, már-már emblematis karakter elemévé vált.

A tervezési terület másik nagy egysége az egykori bányaterület, ahol utóhasznosításként hulladéklerakó létesült; ezt 18 évi működés után 1980-ban zárták be. A bányagödör lezárását követő első utógondozási szakasz ez évben fejeződik be. Az utóbbi évtizedek erőteljes városfejlődése a volt lerakó területét központi helyzetbe hozta. Napjainkra az egykori bányagödör szélein új intézményi, lakó és vegyes funkciójú területek jelentek meg. A városközponti tömb belsejében maradt gyér növényzetű területen a kerületi városrendezési céloknak megfelelően közpark létesítését írja elő a szabályozási terv.⁴ Összefüggő cserjefoltok, illetve ligetes fák, a terület keleti, északkeleti részén fordulnak csak elő (3. ábra).

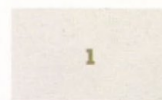
A Kossuth tér, mint kiemelt fővárosi közpark⁵, napjainkban csupán tradicionális díszter, a benne található műemlékekhez kapcsolódó események színtere, a tanítási időszakban a fiatalok gyüle-

kezési helye. Alulhasznosítottága több tényező együttes jelenlétének köszönhető: nincs akadálymentesített burkolat, kevés és rossz minőségű az utcabútor és hiányoznak a parkból a programok, attrakciók, látványelemek. A park növényállománya döntően gyeperes lombkoronaszintből áll, cserjék, virágfelületek alig vannak, a faállományt viszont igen értékes egyedek, idős hegyi juhar, korai juhar, japánakác, ezüst-hárs és platán fajok alkotják (4. ábra).

A TERVEZÉSI TERÜLET MÚLTJA, A VÁROSSZERKEZET VÁLTOZÁSAI

A Pesttől délre fekvő alföldi térségben már a korai középkorban több, kisebb település létezett, e falvak egyike volt Szentlőrinc. Középpontja a mai Wekerletelep helyén állt, északi határa a Határ útnál húzódott. Évszázadokon keresztül a mai Kispest területe Szentlőrinc birtoktestéhez tartozott, csupán 1872-ben

1. kép/pict.:

Pestszentlőrinc városközpontja – a jelenlegi állapot úrfelvétele. / City Centre of Pestszentlőrinc – satellite image of the present conditions.
 FORRÁS / SOURCE: GOOGLE EARTH

2. kép/pict.:

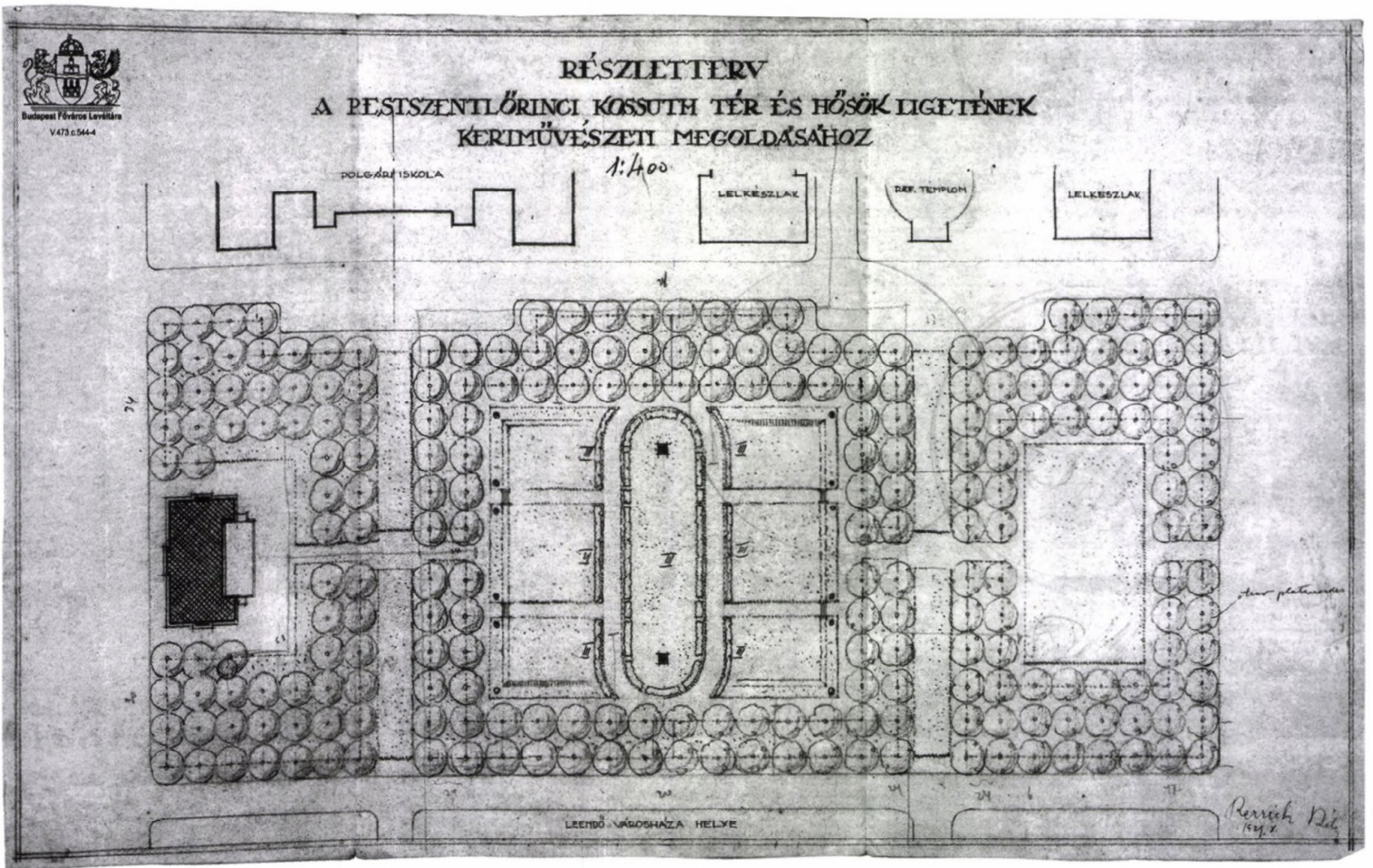
A tervezési terület lehatárolása és területkimutatások. / The borderlines of the design area and territorial accounts
 FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010

2 A diplomaterv készítése idejében a hatályos szabályozási terv (57/2004. (XII. 21.) számú Budapest XVIII. kerület Pestszentlőrinc - Pestszentimre önkormányzati rendelet Pestszentlőrinc Városcsopont Kerületi Szabályozási Tervéről), az elfogadási fázisban levő szabályozási terv (Budapest Főváros Városcsopont Tervező Kft.: Budapest, XVIII. kerület, Haladás utca – (155447/4) hrsz-ú közterület – Szent Lőrinc sétány – Thököly út – Nefelejcs utca – (155447/30) hrsz-ú közterület által határolt terület Kerületi Szabályozási Terve 2009.) és az IVS (Budapest XVIII. kerület, Pestszentlőrinc - Pestszentimre Integrált Városcsopont Stratégiája, Budapest, 2009) által a városközpontra meghatározott tervezési terület lehatárolás nem egyezik meg. A hatályossal ellentétben az új szabályozási terv nem foglalja magában a Kossuth tér szabályozását, így az elfogadást követően a két Z-KP terület még kevésbé lesz együtt kezelhető.

3 Rerrich Béla (1881-1932) műépítész, a mértani kert magyarországi meghonosítója és legjelentősebb művelője, 1908-tól a Kertészeti Tanintézet tanára, 1918 és 1923 között igazgatója.

4 Budapest Főváros Városcsopont Tervező Kft.: Budapest, XVIII. kerület, Haladás utca – (155447/4) hrsz-ú közterület – Szent Lőrinc sétány – Thököly út – Nefelejcs utca – (155447/30) hrsz-ú közterület által határolt terület Kerületi Szabályozási Terve (tanulmány), 2009.
5 47/1998. (X. 15.) számú Fővárosi Közgyűlési rendelet Budapest Városcsopontrendezési és Építési Keretszabályzatról. 5. számú melléklete 'A városkép, a növényzet értéke és az idegenforgalom szempontjából védett közparkok, terek, kertek, temetők, fasorok' között kezeli a XVIII. kerületi Kossuth Lajos teret és határoló fasorait.

- 3
- 4
- 5

3. kép/pict.:

A városközponti tömbbe zárt terület látványa a haladás utcai lakópark épületei felől – a területet adventív fajokból álló, cserjésedéssel kialakult növényzet borítja, felszíne hulladékkal és sittel feltöltött, egyenetlen. / The view of the territory enclosed in the city centre block from the direction of the buildings of the Haladás Street Estate; the area is

covered by developing bush vegetation, its uneven surface is filled up by building debris and garbage.

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2009.

4. kép/pict.:

A Kossuth téri park őszi látványa az Üllői út felől – kivételesen szép Acer palmatumok szolgálnak a mellszobrok háttéréül, szemben pedig az egyik legértékesebb

Tilia tomentosa állomány látható. Jól érzékelhető a murva burkolat túlméretezettsége és a park alulhasznátsága.

Extraordinarily beautiful acer palmatum form background to the busts and one of the most valuable Tilia tomentosa stands is located opposite to them. The

oversizing of the rubble pavement and the underutilization of the park is clearly perceptible.

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2009.

5. kép/pict.:

Rerrich Béla: Részletterv a pestszentlőrinczi Kossuth tér és Hősök Ligetének kertművészeti megoldásához. / Béla Rerrich: Partial plan for the garden art layout of

the Kossuth Square and the Grove of Heroes in Pestszentlőrinc.

FORRÁS / SOURCE: PESTSZENTLŐRINC MEGYEI JOGÚ VÁROS IRATAI, BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA, RAKTÁRI JELZET: V.473.C_544.

other; units that possess unique green surface features due to their differing building characteristics, utilization and city-structural function. Regarding the area of the city centre, so far no comprehensive, sufficiently elaborated development plan and proposal containing appropriate technical content has been created, which would have been defined by any other motive than the interest of investors or real estate developers. The area of the city centre is covered by several regulation and action area plans which are not consistently built on top of one another.²

The thesis' aim is to handle two significant green surface units: the Kossuth Square, which is a public park with a size of 3.4 hectares located in the south-western part of the city centre area, and the 14 hectares large, heterogeneously utilized area located in the place of the one-time Szentlőrinc Clay Mine and Brickyard which has predominantly remained vacant land. By this time the Kossuth Square has evolved into a tarnished plaza; its northern part was built according to the plans of Béla Rerrich in the spring of 1931.³ After recovering from the damage taken during World War II it became an important symbol bearing the sense of identity of the district due to its particularly beautiful tree stand and its public statuary artwork.

A landfill operating for 18 years was set up on the former mining site following the cessation of the mining activity; it was later terminated in 1980. The first post-maintenance phase following the sealing of the landfill came to an end in 2010. As a result, the area remained vacant land for several decades; however, during the rapid development of the city in recent decades it had become integrated into a central spot in the urban texture of the district. By now new institutional, residential and mixed-function areas have appeared on the borders of

the one-time mine pit. According to the urban-planning objectives of the district the regulation plan specifies the establishment of a public park on the scant area remaining on the inside of the city centre block. The eastern and north-eastern parts of the area are partially covered by continuous bush and groves.

As an advantaged public park⁴ of the capital, Kossuth Square is nowadays only a traditional plaza, a scene of events related to its national monuments and a gathering spot of the youth during the school period. Its underutilization is a consequence of the common effect of several factors: there are no paved surfaces suitable for accessible use; the quantity of street furniture is low and they are in poor condition; furthermore the park is in lack of organized events, other kinds of attractions and visual elements. The flora of the park predominantly consists of grass and crown levels, there is hardly any bush; however, the tree stand consists of highly valuable individuals: Sycamore maples (*Acer pseudoplatanus*), Norway maples (*Acer platanoides*), Japanese pagoda trees (*Sophora japonica*), Silver limes (*Tilia tomentosa*) and various plane species.

THE HISTORY OF THE DESIGN AREA, THE ALTERATIONS OF THE CITY STRUCTURE

In the early middle ages several smaller settlements already existed in the lowland region south of Pest, and Szentlőrinc was one of these villages. Its centre used to be located in the place of the present-day Wekerle Estate, while its northern border would run along Határ Road. The territory of present-day Kispest belonged to the property of Szentlőrinc for centuries, and only seceded from Szentlőrinc as a separate settlement in 1872. The industrial plants settling in and the clay and gravel quarries suitable for mining

- 2** *The impoundment of the design area defined as the city centre by the operative regulation plan during the making of the thesis (No. 57/2004. (XII. 21) regulation of Budapest 18th District Pestszentlőrinc – Pestszentimre Local Government about the District Regulation Plan of the City Centre of Pestszentlőrinc), the Regulation Plan in the acceptance phase (Budapest Főváros Városerőltető Tervező Kft.: District Regulation Plan of the Budapest, 18th District – Haladás Street – Shelf-register Number (155447/4) public area – Szent Lőrinc Promenade – Thököly Road – Nefelejcs Street – Shelf-register Number (155447/30) public area bordered zone 2009) and the IDS (The Integrated Development Strategy of the 18th District of Budapest, Pestszentlőrinc – Pestszentimre, Budapest, 2009) are not in accord with one another. As against the operative plan the new regulation plan does not involve the regulation of Kossuth Square, thus following the approval it will be even harder to handle the two Z-KP (green areas reserved for public park function) areas together.*
- 3** *Béla Rerrich (1881-1932) architect, introducer of the a geometrical garden to Hungary and its most significant expert, teacher of the Horticultural College from 1908, later principal between 1918 and 1923.*
- 4** *Budapest Főváros Városerőltető Tervező Kft.: District Regulation Plan of the Budapest, 18th District – Haladás Street – Shelf-register Number (155447/4) public area – Szent Lőrinc Promenade – Thököly Road – Nefelejcs Street – Shelf-register Number (155447/30) public area bordered zone 2009 (study)*

vált ki a külön településként továbbélő Kispest. Pestszentlőrinc településsé válásában, a mai településszerkezet kialakulásában jelentős szerepet tölthettek be a letelepedő ipari üzemek és a gazdag agyag- és kavicslelőhelyek.

A települést Pestszentimrével együtt 1950-ben Budapesthez csatolták. A főváros XVIII. kerületének részeként dinamikusabban fejlődött, hamarosan megindult az infrastruktúra fejlesztése, a téglagyár 1976-os felszámolása után pedig kiépült az új városközpont az egykori gyárépületek helyén.

A mai Kossuth tér telkét 1910-ben vásárolta meg a község piactér kialakítására,⁶ majd 1925-ben Vargha László 'városrendezési szakértő' készítette el a rendezési tervet és szabályozási programot,⁷ melyre a későbbiekben az építészeti és a kertépítészeti koncepció épült. 1929 februárjában a község vezetősége meghívásos tervpályázaton kérte fel Rerrich Béla műépítész, Varga Márton,⁸ a Székesfővárosi Kertészképző Iskola igazgatóját és Kirchlechner Emil tájkereszt⁹ a Kossuth-téri park kertművészeti kialakításának elkészítésére. A pályázat kiírásakor a teret már nem piactérnek, hanem annak a nemes eszmének szánták, melynek köszönhetően az 1930-as években több fásított ligetet telepítettek szerte az országban: 'A parkírozás célja olyan sétatér létesítése, mely egyben hősök ligete is legyen azáltal, hogy minden egyes pestszentlőrinci hősi halott emlékét egy-egy díszfa örökíti meg'.¹⁰

A beadási határidőre beérkező két pályamunka közül, Ráde Károly székesfővárosi kertészeti igazgató zsűrizése mellett, a Rerrich-féle tervet találták alapvonásaiban helyesebbnek, és a kért változtatások megejtése után kivitelezésre alkalmasnak. Kertművészeti szempontból stílszerűbbnek, művésziabbnak és kialakításában egységesebbnek ítélték.¹¹

Rerrich tervei jól követhetően tükrözik a tervező téralkotási és kertművészeti elveit; a térfalak architektúrájához idomított, kifinomult stílusérzékkel

alakított park alapvonalai, fő sétányai napjainkig léteznek (5. ábra). 1930 nyarán befejeződtek a középső és a hátsó parkrész kivitelezési munkálatai, melyek Rerrich saját megfogalmazása szerint 'oly szépen sikerültek, hogy a legkényesebb szemű szakember is teljes elismeréssel kell, hogy adózzon ennek a kiviteli munkának'.¹² A Rerrich által tervezett Hősök Ligete a mai Kossuth téri park északi felének megfelelő parkrész volt, a déli rész fásítására 1938-ban került sor, mikor kihelyezték a Visnyovszky Lajos által készített hősi emlékművet.

A későbbi történeti források már hiányosabbak; a II. Világháború utáni évekből maradt ránk feljegyzések, mikor is a város főkertészének, Vajda Béla tevékenységének köszönhetően elindul egy kertészeti program¹³ a háborús károk enyhítésére. A tér életében 1971-től nagy változást hoz a Lőrinci Ifjúsági Park megnyitása a Rerrich-tervezte parkrész észak-keleti negyedében.¹⁴ 1981-től Szabadidő Park néven a '90-es évek elejéig működött. Helyét és környezetét 1998-ban rendezték, ma Pauer Gyula műalkotása, az 1848-49-es emlékmű található ott. A parkon más, nagy léptékű átalakítás napjainkig nem történt.

A TERVEZÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK, FONTOSABB ADOTTSÁGOK (6. ÁBRA)

A területet érintő városrendezési célokban megfogalmazott fejlesztési irány, a tervezett funkciók nagy része jól beépíthető a diplomaterv célrendszerébe. A városközpont területe a gyalogos közlekedés számára jelenleg alig feltárt, a tömbbelső feltáratlan, ezért a szabadtérépítészeti tervezés egyik célja a tervezett objektumok gyalogos- és tömegközlekedési hálózatba való teljes integrálása volt.

A Kossuth tér múltját, a kerület protokolláris életében napjainkig betöltött szerepét alapul véve nagyon jó megoldás-

6 Pestszentlőrinc emelkedése. In: Kispest- Szentlőrinczi Lapok. 1911. április 30., XI., évf., 18. szám, 1. oldal

7 Vargha László: Műleírás Pestszentlőrinc község Piac terének rendezési tervéhez. Budapest, 1925. június 9. forrás: Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544

8 Varga Márton (1886-1952) kertész. A Kertészeti Tanintézetben 1905-1908 között végezte el felsőfokú tanulmányait, majd 1909-ben Budapest székesfővárosi szolgálatába lépett, mint városi főkertész. 1925-ben hozta létre és két évtizeden át irányította a Székesfővárosi Kertészképző Iskolát. forrás: Magyar életrajzi lexikon II. kötet L-Z. Budapest 1969. 960. oldal

9 forrás: Tervpályázati felhívás, 1929. február 15. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544

10 forrás: Tervezési program a pestszentlőrinci Kossuth-tér, hősök ligete parkírozási terveinek elkészítéséhez. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544

11 Jegyzőkönyv a pestszentlőrinci Kossuth Lajos tér és a Hősök Ligetének kiképzésére meghirdetett zártkörű tervpályázat során beérkezett pályaművek felülbírálására alakított bíráló bizottság eljárásáról. Pestszentlőrinc, 1929. április 11. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544

12 forrás: Rerrich Béla levele Kuszenda Lajos Főjegyző Úrnak, kelt.: 1930. június 7. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544

13 forrás: Grünvald Mária - Szász János - Dr. Téglás Tivadar - Dr. Téglás Tivadarné - Tomory Lajos: Pestszentlőrinc krónikája, Budapest, 1996. 219. oldal

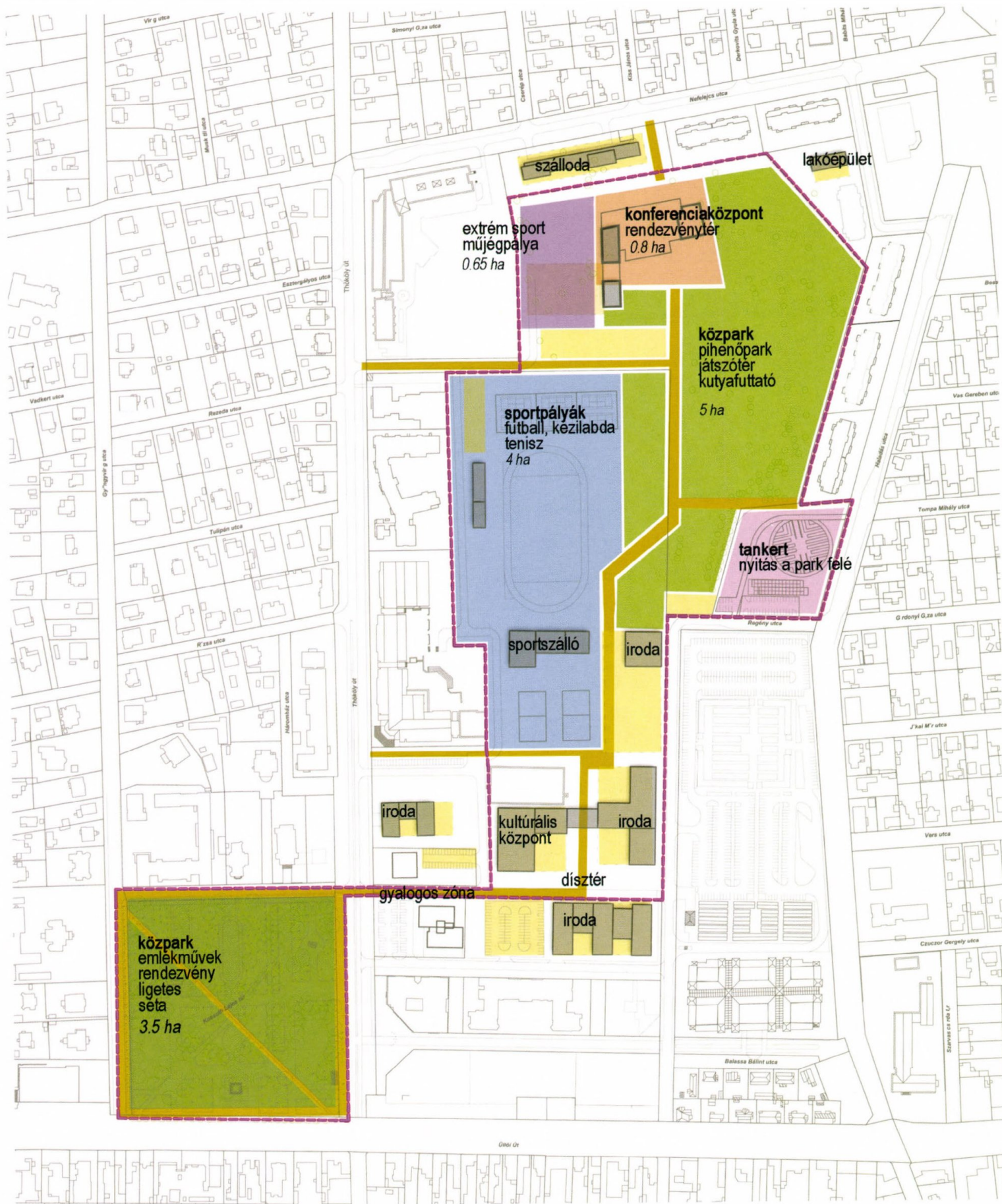
14 forrás: Dr. Magyar György - Pándy Tamás - Dr. Téglás Tivadar - Dr. Téglás Tivadarné - Tomory Lajos: Séták a XVIII. kerületben. Budapest, 1986.

6. kép/pict.:

A tervezési program –
területhasználat és funkciók / The design
program – land use and functions

FORRÁS / SOURCE:
SZABÓ GYÖNGYVÉR,
2010.

7. kép/pict.:

Városépítészeti és
szabadterépitészeti
konceptióterv /
Urban design and open
space design concept
plan

FORRÁS / SOURCE:
SZABÓ GYÖNGYVÉR,
2010.

played a significant role in the development of Pestszentlőrinc and in shaping its settlement structure.

The settlement was attached to Budapest along with Pestszentimre in 1950. As a part of the 18th District of the capital it showed a more dynamic progress; the development of infrastructure started off soon, furthermore following the liquidation of the brickyard in 1976 a new city centre was erected in the place of the former factory buildings.

The municipality purchased the parcel of the present-day Kossuth Square in 1910 in order to develop a marketplace⁵; in 1925 "city planning expert" László Vargha completed the development plan and the regulation program⁶, which later on formed the base of the architectural and landscape-design plan. In February 1929 the leader of the municipality requested architect Béla Rerrich, Márton Varga⁷, principal of the School of Gardening of the Royal Seat and Capital and landscape gardener Emil Kirchlechner⁸ through an invitational tender to lay down the garden-art design of the park at Kossuth Square. At the time of inviting entries for the competition the square was no longer intended to be a marketplace but to serve the noble idea according to which several groves had been planted all over the country in the 1930's. "The aim of landscaping is to create such an ambulatory, which at the same time can become a grove of heroes with an ornamental tree immortalizing the memory of every single soul of Pestszentlőrinc killed in action."⁹

Out of the two tenders presented by the deadline the plan of Rerrich was considered more appropriate in its basic characteristics and after performing certain requested modifications more suitable for realizing as well (Károly Ráde, horticultural director of the Royal Seat and Capital was involved in the evaluation).¹⁰

Rerrich's plan was deemed more chaste and artistic in respect of garden art and more uniform in its layout.¹¹

The plans of Rerrich clearly reflect his principles of spatial creation and garden art; the park's basic lines and main promenades defined with a sophisticated sense of style and adjusted to the architecture of the space-divider walls exist even today. The construction works of the central and back-end parts of the park were completed by the summer of 1930, which according to Rerrich's own words "have come off so nicely, that even those experts with the most critical eye must recognize the quality of this construction work."¹² The Grove of Heroes designed by Rerrich was located in the northern part of the present-day Kossuth Square Park, while the southern part was afforested in 1938, when the Hero's Monument created by Lajos Visnyovszky was placed on its final spot.

The subsequent data sources retained of the square are less precise; some records extant from the years following World War II show that thanks to the activities of Béla Vajda, head gardener of the city, a gardening program¹³ was initiated in order to alleviate the damages done by the war. The opening of the Lőrinc Youth Park in 1971 in the north-eastern section of Rerrich's park brought forth major changes in the life of the park.¹⁴ It functioned on as the Freetime Park from 1981 until the beginning of the 90's. Its location and the surroundings were reconditioned in 1998; today the artwork of Gyula Pauler, a monument of the 1848-49 revolution can be found on the spot. No other large scale reconstruction has been carried out yet.

FACTORS AND FACILITIES INFLUENCING THE PLANNING

The majority of the planned functions and the directions of development defined by the intentions of urban development related to the area can be efficiently incorporated into the target

5 Kossuth Square and the bordering alleys are managed by the No. 47/1998. (X. 15.) Capital Municipal Regulation about Budapest's Metropolitan Urbanism and Building Framework Regulation. Appendix No. 5 'Public parks, squares, yards, cemeteries, promenades protected in respect of the townscape, vegetation value and tourism'

6 The rise of Pestszentlőrinc. In: Kispeszt-Szentlőrinczi Lapok (Kispeszt-Szentlőrinczi Lapok). 30th April 1911. XI/18 p 1.

7 László Vargha: Technical Description for the development plan of the Pestszentlőrinc municipality marketplace. Budapest, 9th June 1925. Source: Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

8 Márton Varga (1886-1952), horticulturist. He completed his tertiary studies in the Horticultural College between 1905 and 1908; he became head gardener of the Capital in 1909. He established the School of Gardening of the Royal Seat and Capital in 1925 and controlled it for two decades. Source: Magyar életrajzi lexikon II. kötet L-Z. Budapest 1969. p 960.

9 Source: Tender call, 15th February 1929. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544.

10 Source: Planning program for completing the landscaping plans of Kossuth Square, Grove of Heroes (Pestszentlőrinc). Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

11 Report of the procedure of the reading committee formed in order to revise the tenders handed in for the exclusive tender invitation on designing Kossuth Square and the Grove of Heroes in Pestszentlőrinc. Pestszentlőrinc, 11th April 1929. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

12 Source: letter of Rerrich Béla to town clerk Kuszenda Lajos, 7th June 1930. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

13 Source: Mária Grünwald - János Szász - Dr. Tivadar Téglás - Dr. Tivadarné Téglás - Lajos Tomory: The chronicles of Pestszentlőrinc (Pestszentlőrinc krónikája). Budapest, 1996, p 219

14 Source: Dr. György Magyar - Tamás Pándy - Dr. Tivadar Téglás - Dr. Tivadarné Téglás - Lajos Tomory: Walking in the 18th District (Séták a XVIII. Kerületben). Budapest, 1986.

nak kínálkozott az eredeti, Rerrich Béla által elképzelt koncepció rekonstruálása, ugyanakkor elsődleges szempontként kezeltem a park szerkezetében és használatában végbement változásokat - mint a markáns, a park rerrichi alapvonalait szétvető, átlós irányú gyalogos sétányt, amelynek merész vonalvezetését az élet, a gyalogos forgalmi igény diktálta.

Az agyagbánya egykori területét hasznosító új közpark életképességének alapja, hogy megteljen olyan új funkciókkal, melyre a városközpontban ma szükség van. Az új funkciók az aktív pihenést, a rekreációt szolgálják, és kielégíthetik a területtel határos lakóterületek lakosságának rekreációs igényeit. Ezáltal a két városközponti park között kiegyensúlyozott funkciómegosztás jöhet létre (7. ábra).

TERVEZÉSI PROGRAM, TERVISMERTETÉS

A tervezési terület méretére (mintegy 17,5 ha) való tekintettel a tervezési programot négy lépésben dolgoztam ki - ez a struktúra segítette a javaslatok programtervi, városépítészeti, illetve szabadtérépítészeti koncepció szinten való megfogalmazását (2. ábra).

A Kossuth téri park jelenlegi erővonalait alapul véve kívántam egyensúlyba hozni a mai és a tervezett funkciókat a rerrichi formával; az eredmény egy letisztult, megfelelő méretű burkolt felületekkel és pihenésre alkalmas terekkel rendelkező alaprajzi koncepció lett. Az északi részen helyreállítottam a Rerrich-féle térarányokat, rászervezve a déli, ligetes részt, mely-

8. kép/pict.:

Az északi, Rerrich-féle parkrész rekonstrukciós szabadtérépítészeti terve, részlet / The reconstruction and open-space-design plan of the Rerrich-designed northern park section, excerption
 FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

9. kép/pict.:

A Kossuth tér szabadtérépítészeti terve / The open space design plan of the Kossuth Square
 FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

system of the thesis. Currently the area of the city centre is hardly accessible by pedestrian traffic, the inside of the block is unopened, consequently one of the pillars of the open-space designing was the complete integration of the planned objects into the pedestrian traffic and public transportation network.

When taking the history of Kossuth Square and its role played even currently in the protocol life of the district as a basis, the reconstruction of the original concept imagined by Béla Rerrich offered itself as a good solution; however, at the same time I considered the changes that have taken place in the structure and utilization of the park as primary aspects, e.g. the strong diagonal promenade bursting apart the basic lines of the park, designed by Rerrich.

The capacity of living of a new public park utilizing the territory of the former clay mine depends on whether it can be filled with such new functions which the city centre needs. The new functions are to serve active relaxation, recreation and furthermore to cover the recreational requirements of the residents living in the estates directly on the border of the area. Thus a balanced functional division could be achieved among the two city centre parks.

PLANNING PROGRAM,
 INTRODUCTION TO THE PLANS

Considering the size (17.5 hectares) of the design area the planning program has been elaborated in four steps;

nek legmarkánsabb eleme a hősi emlékmű. Az egész teret átlósan szelő sétány és a Rerrich-tervekkel egyező fasor-képzés foglalja egységbe a kialakítást.

A parkba a fő megközelítési irányokból fogadótereken lépünk be, az Üllői út felől nyilvános illemhely és kávézó, a gimnázium felől gyülekezőterek láncolata fogad. A Thököly út menti oldalon, a kávézótól északi irányban található, igen hangulatos és karakteres, platánliget által közrezárt tér napozó, pihenőtérre minősül át, szélén pedig a jelenleginél szélesebb, helyreállított dupla fasorral kísért gyalogos sétány fut. Az Üllői út menti sétány szélesebb kialakítása a hősi emlékműnek is méltóbb környezetet ad. A mellszobrok mellett és mögött nagy felületű évelőágyak kapnak helyet. A sétányon a burkolatba helyezett,

a park belseje felé egyre sűrűbben telepített csobogók vezetnek be a látogatót a parkba, egészen a legkarakteresebb burkolt felületig, ahol az átlós sétány befut a Rerrich-féle parkrészbe. Az északi határon álló iskola és templomépületek homlokzati vonalához illesztett, markáns sétányok három egységre osztják a területet. A keleti, Gyöngyvirág utcával határos ligetből indul egy tengely, mely a park keresztirányú átlását és az új funkciók elérését teszi lehetővé. A harmadik, Thököly út felőli egységben a Petőfi-szobor környezete kap méltó kialakítást, nagyobb szilárd burkolattal. A tengely végén egy három karú rámpán érhető el a Thököly út felső szintje.

A két tervezési területet gyalogossétány kapcsolja össze, mely bevezet a terület új díszterére, a városi 'előszobába';

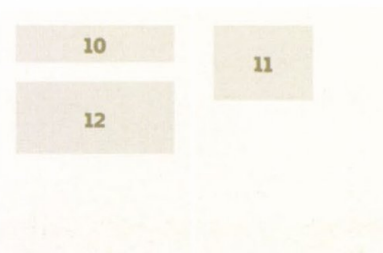
this structure assisted the composition of the proposals on the level of the program plan, civil design and open-space design concept.

I aimed to balance the current and the planned functions and the forms of Rerrich on the basis of the current lines of forces in the Kossuth Square Park; this resulted in a clear-out ichnographical concept with appropriately sized paved surfaces and spaces suitable for relaxation. The space proportions of Rerrich have been re-established in the northern part while the southern part with the grove and its most emblematic feature, the Monument of Heroes has been inducted onto the northern part. The diagonal promenade intercepting the entire space and the alley configuration in accord with the Rerrich plans integrate the entire layout.

The park can be accessed from the major directions of approach through entrance areas; a public convenience and a café welcomes visitors from Üllői Road and a chain of gathering areas from the direction of the high school. The square bordered by a representative plane grove, located along Thököly Road, to the north of the café is upgraded to a sunbathing, relaxing spot with a broadened promenade lined by a restored double alley running along its edge. The broadened layout of the promenade along Üllői Road provides a more worthy environment for the Monument of Heroes too. Large surface perennial beds are to be placed beside

and behind the busts. Visitors are guided into the park by water features integrated into the pavement of the promenade, installed more frequently as advancing forward, straight up to the most representative paved surface, where the diagonal promenade reaches the Rerrich-part of the park. The decisive promenades adjusted to the facade line of the school and the church buildings located on the northern border divide the area into three units. An axis creating a cross-visual connection in the park and enabling the accessibility of the new functions runs from the eastern grove neighbouring Gyöngyvirág Street. The environment of the Petőfi statue has received a worthier layout with more solid pavement in the third section close to Thököly Road. The upper level of Tököly Road can be accessed through a three-armed ramp at the end of the axis.

The two design areas are connected by a promenade which leads into the new plaza of the district, the "urban entrance-hall" bordered by office buildings and a cultural centre planned to be erected beside the sports complex. This plaza shall serve as one of the gates to the new public park; the Promenade of Stories runs from among the buildings. As a matter of curiosity this promenade shall be decorated all along by typography in the concrete pavement; texts of various length will be displayed about the history of this section of the district and particularly about the mining area. The sports area located on four hectares

10. kép/pict.:

Az Üllői út felől feltároló látvány – a bevezető sétány, melyen csobogók vezetnek a tekintetet / The view from Üllői Road – the entering promenade on which water features drive the eyes

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

11. kép/pict.:

A parkot keresztben átszelő sétány látványa a Gyöngyvirág utca felől / The view of the promenade running crossways in the park

from the direction of Gyöngyvirág Street
FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

12. kép/pict.:

A park központi terének látványa a Hunyadi Mátyás Gimnázium felé, madártávlatból / The vision of the central element of the park facing the Mátyás Hunyadi Highschool from a bird's eye view
FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

emellett a sportcsarnokhoz kapcsolódóan kulturális központot és irodaépületeket terveztek. A díszter az új közpark egyik kapuja, s itt, az épületek között indul a „történetek sétánya”, melynek érdekessége, hogy egész hosszán a beton burkolatba helyezett tipografikák láthatók, rövidebb-hosszabb szövegekkel a kerületrész és főként a bányaterület történetéből. A négy hektáron elterülő sportterület tenisz- és kézilabdapályákkal bővült. Az új közparkba tervezett funkciók a pihenést szolgáló felületek, több korosztály számára játszótér, kutyafuttató, napozófelületek, kiállítótér, valamint egyéb, magas esztétikai minőségű közpark funkciók. A kerületi városrendezési célokkal összhangban helyet kap egy felszín alatti konferencia- és rendezvényközpont a parkba bevezető sétány tengelyében, mintegy értelmezve és lezárva a gyalogostengelyt. A központ mellett extrém sportpályák találhatóak – egy gördeszkapálya, valamint egy egész évben működő műjégpálya. A park anyaghasználatában

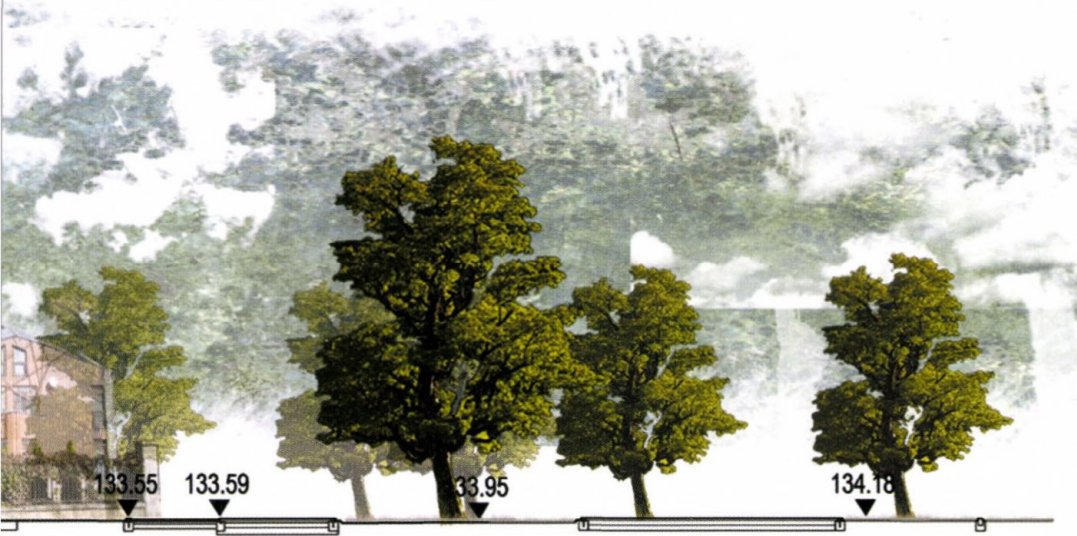
a természetes és természetyszerű elemek uralkodnak. A tervezett növényállomány extenzív fenntartást igénylő, természetyszerű kiültetésekből áll.

ÖSSZEGZÉS

A tervezési terület komplexitása, az egyes területrészek funkcionális differenciáltsága, és szélsőségesen különböző környezeti, zöldfelületi adottságai komoly szakmai kihívást jelentettek. A Hősök Ligete egy felbecsülhetetlen értékű életmű egyik lezáró alkotása, hiszen Rerrich Béla 1932-ben halt meg, aktív pályája csúcán. A park maradandó, irányt mutató emléke a magyar kertművészetnek, melyet egy olyan alkotó építész álmodott meg, aki a modern európai kertépítészet hazai előfutára volt, s akinek elévülhetetlen érdeme, hogy munkája révén a hazai kerttervezés és a kertművészet oktatása ma is lépést tart az európai fejlődéssel.

13

14

13. kép/pict.:

A-A metszet a napozóteraszról és a lépcsőkről / A-A section of the sunbathing terrace and of the stairs

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

14. kép/pict.:

B-B metszet a Petőfi szobor környezetének kialakításáról / B-B section of the environmental layout of the Petőfi Statue

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

would be expanded with additional tennis and handball courts. The functions planned in the new public park are the following: surfaces designed for relaxation, playgrounds for various age-groups, sunbathing surfaces, a dog park, an exhibition area and other public park functions with high aesthetic standards. In accordance with the urban planning objectives of the district space would be provided for a conference and events centre located under the surface on the axis of the promenade leading into the park, thus it would be the main target and the sealing of the promenade at the same time. Extreme sport courts – a skate park and an ice-rink operating throughout the whole year – would be located beside the centre. Natural and nature look-a-like elements would dominate the material constitution of the park. The planned stand would consist of plantations imitating natural vegetation and requiring extensive maintenance.

SUMMARY

Besides the complexity of the covered area the part-areas meant a significant professional challenge as well, since both green surfaces required appropriately sensitive handling. The Grove of Heroes is the sealing element of an invaluable life-work, since it is known as one of the last artworks realized before the sudden death of Béla Rerrich in 1932. The park is an abiding and defining memory of Hungarian garden art, dreamt by such a creative architect, who was the national forerunner of the modern European garden architecture, and whose merit lies in the fact that thanks to his work the national landscape architecture and the education of garden art is still keeping pace with the European development.

